

Fig. 1. Kirken i landskabet. Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *The church in the landscape.*

HJADSTRUP KIRKE

LUNDE HERRED

Hjadstrup er muligvis nævnt første gang 1404 (»Heltztorp«),[1] mens sognekirken omtales første gang 1416, da viebisp Søren indviede et sidealter (s. 5007). Siden omtales den 1467 i et brev fra bisp Magnus til sognepræsten, hr. Hans Pistor.[2] Året efter omtales det, at biskop Mogens Krafse havde 'fuld ret' til kirken, som han sammen med Krogsbølle Kirke (den gang kaldet Hundstrup, Skam Hrd.) lod annektere til det Skt. Knudskapel, han havde ladet stifte i Skt. Knuds Kirke, Odense (jf. s. 89).[3] Under landehjælpen1524-26 betalte kirken 20 mark.[4]

Fra 1500-tallet er overleveret en oplysning om kirkens adkomst til en jord i Agernæs.[5] 1668 mageskiftede kirken sammen med Skamby Kirke en 'øde' jord i Skamby, der lå til Hjadstrup Kirke, for to gårde i Nørre Højrup (Skam Hrd.).[6]

Ejerforhold. Kirken lå til Kronen indtil 1678, da den blev solgt til Sidsel Knudsdatter Grubbe sammen med Østrup Kirke (s. 4953).[7] Begge blev 1682 solgt til hendes nieces ægtefælle, Johan Didrich von Wettberg til Østrupgård, hvorefter kirken lå til denne hovedgård.[8] Således var Sidsel Jacobsdatter Grubbe, enke efter oberst von Wettberg til Østrupgård, ejer i 1702,[9] efterfulgt af datteren Hilleborg von Wettberg,[10] hvis ægtemand Johan Frederik Frølich 1719 afkøbte Kronen dens tilbagekøbsret til kirken.[11] Kirken overgik til selveje 1. januar 1909.[12]

Anneksforhold. Sognet har sandsynligvis været anneks til Skeby i en del af 1500-tallet, idet kirkens præstegård 1572 betegnes »Then Annex Prestegaard y Hiastruppe«, ligesom det ved et sognevidne 1581 oplyses, at præstegårdens daværende beboere havde overtaget den fra sognepræsten, hr Peder, som selv boede i Skeby.[13] Senest 1588 var kirken imidlertid anneks til Østrup,[14] et forhold, der blev opretholdt indtil 1904.[15]

I landsbyen Emmelev, der ligger nordligt i sognet, var en helligkilde, som besøgtes ved Skt. Hans.[16]

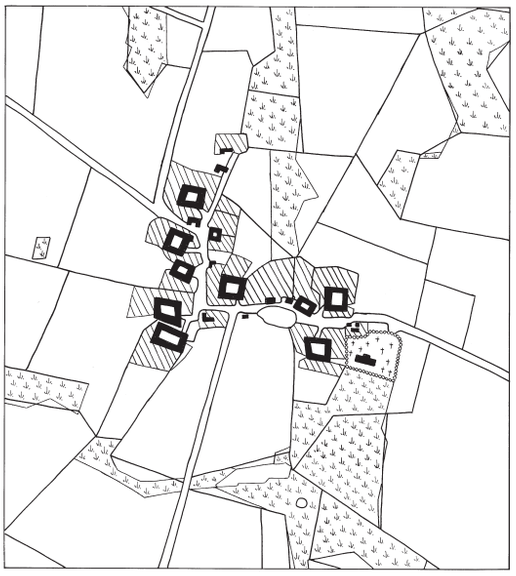

Fig. 2. Matrikelkort. 1:10.000. Målt af landmåler Muck 1796 og tegnet af Freerk Oldenburger 2017. – *Cadastral map.*

Hjadstrup ligger vest for Otterup i herredets nordvestlige hjørne. Selve kirken er beliggende på sydsiden af Horsebækvej, vestligst i den lille landsby. Her omgives den nu af huse på nær mod syd, hvor kirkegården ligger ud mod åben mark (fig. 1).

Kirkegården er omtrent rektangulær med kirken i sit centrum. Dens ældste dele ligger overvejende nord for kirken, og den nuværende form er etableret igennem først en mindre udvidelse i 1800-tallets slutning mod nordvest, og siden en større udvidelse mod syd i 1934.[17] Derimod har de østlige og vestlige skel gammel hævd (fig. 2).

Hegn og indgange. Kirkegården *hegnes* af et lavt kampestensdige, der er beplantet med en lav cotoneasterhæk mod nord og en bøgehæk mod øst. Hovedindgangen mod nord fra 1887 er tegnet af J.Vilhelm Petersen som en muret portal af maskinstrøgne munkesten med dobbelte stakitlåger.[18] Den blev 1905-06 flyttet til den nuværende

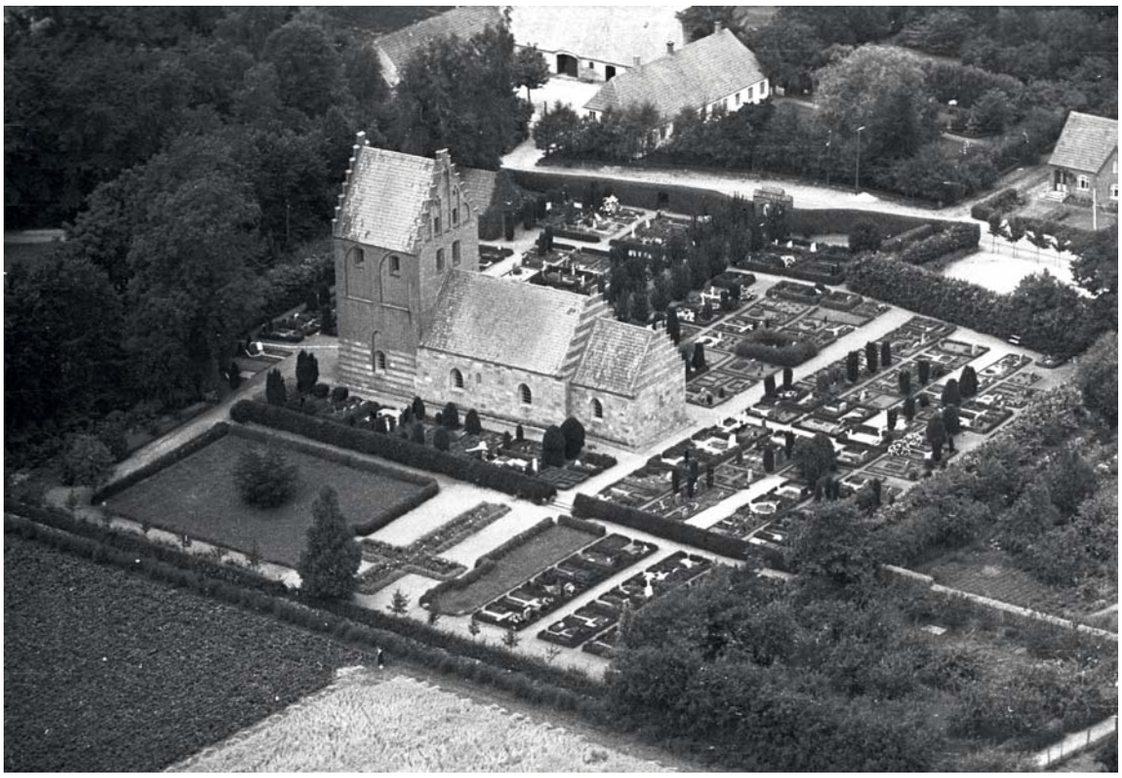

Fig. 3. Luftfoto af kirken set fra sydøst. Foto Aalborg Luftfoto 1948/52. I KglBibl. – *Aerial photo of the church seen from the south east.*

Fig. 4. Kirken set fra sydøst. Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *The church seen from the south east.*

position lige ud for kirkedøren.[12] I det nordøstlige hjørne er en dobbelt stakitlåge. †*Hegn.* 1631 var kirkediget meget forfaldent, så kvæg løb ind på kirkegården.[9] I årene frem mod 1702 lod kirkeejer Sidsel Grubbe løbende diget reparere.[9]

†*Indgange.* 1631 var indgangsporten i meget dårlig stand med helt opfyldte kirkeriste, der måtte udskiftes.[9] O. 1700 blev den repareret.[9] 1816 styrtede hovedindgangen, en portal, sammen og blev året efter erstattet af en ny.[19]

Bygninger. Ligkapellet fra 1911 er placeret i kirkegårdens nordvestlige hjørne (jf. fig. 3).[12] Det er opført af maskinstrøgne munkesten og har teglhængt sadeltag. I kirkegårdens sydvesthjørne er 1987 opført et kombineret materialhus og graverkontor af røde teglsten i løberskifte med tag af røde vingetegl (arkitekt Ebbe Lehn Petersen).[20] Frem mod 1800-tallets anden halvdel var først en afskilt del af tårnrummet og siden †våbenhuset vest for tårnet benyttet som materialrum.

BYGNING

Kirken er en romansk kvaderstensbygning, der i senmiddelalderen blev udbygget med et tårn i vest og et †våbenhus i nord. Et nyt †våbenhus blev 1842 opført ved tårnets vestgavl, mens dets forgænger blev omdannet til materialrum. 1885 gennemførtes en drastisk istandsættelse af kirken, som stort set berørte alle bygningens dele. Ved den lejlighed blev begge våbenhuse nedrevet og et nyt opført ud for skibets norddør. Kirkens orientering er solret.

Den *romanske kirkes* mure står i vid udstrækning bevaret trods 1800-tallets omsætninger af facaderne; det samme gør sig gældende for de to østlige og den vestre gavltrekant. Bygningens dimensioner har da heller ikke forandret sig siden opførelsen; koret måler ca. 6,5 m i længden, mens skibet er ca. 16,5 m langt. *Grundplanen* er den traditionelle, romanske; springet mellem kor og skib udgør dog en hel murtykkelse modsat den vanlige halve murtykkelse.

Fig. 5. Blændet romansk vindue i korets østgavl (s. 4998). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Bricked-up Romanesque window in the east side of the chancel.*

Materialer og teknik. Bygningen hviler på en granitsokkel med skråkant (jf. fig. 7 og s. 4794), og murene i kor såvel som skib er udvendig overvejende af velforarbejdede *granitkvadre*. Indvendig er væggene overalt bag den tykke cementpuds af kløvede kampesten (jf. fig. 15), hvilket også gør sig gældende for gavltrekanternes bagmure.

De oprindelige †*døre* er begge borte. Alle spor efter den søndre dør er forsvundet under de senere renoveringer af kirken, mens det nordre dørsted er udvidet og omdannet til en bred rektangulær åbning, sikkert i forbindelse med våbenhusets opførelse 1885 (jf. s. 5003).[21] Hovedparten af de oprindelige *vinduer* er lukket med maskinstrøgne munkesten og står bevaret som højtsiddende blændinger i facaden (fig. 5). Skibet har haft to vinduer i hver langside; mod syd er kun det venstre endnu synligt, mens koret har haft et vindue mod tre sider; det søndre er dog forsvundet ved etableringen af en ny og større åbning (jf. s. 5003). Alle de bevarede vinduer er udført ens og med omtrent samme dimensioner (ca. 118×58 cm). Åbningerne dækkes af en monolitoverligger, mens vangerne står med let smig og ligeledes afsluttes nederst af en monolitsålbænk, der skråner udad. I det indre er der, sikkert ved hvælvenes opførelse i 1400-tallet, indsat en genanvendt romansk sålbænk som hvælvkonsol i det sydøstre hjørne af skibet (fig. 10, jf. s. 5001).

Indre. De oprindelige detaljer skjules bag den moderne cementpuds. En ombygning af kirkens indre i senmiddelalderen har udvidet triumfbuen betydeligt, og et kragbånd fra buen er efter ud-

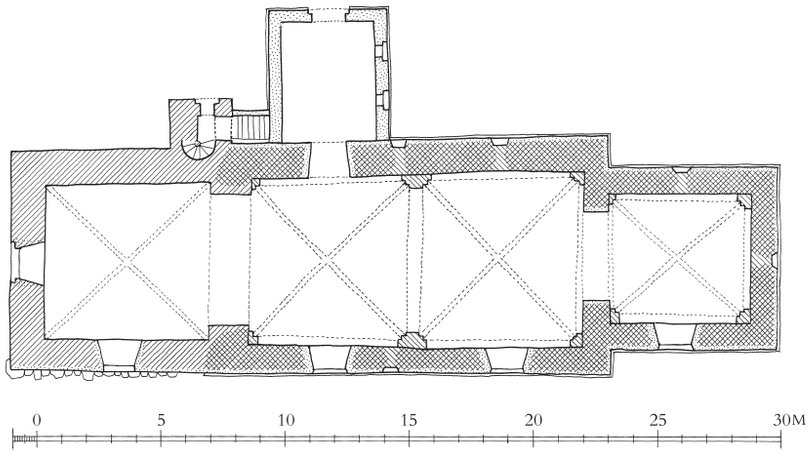

Fig. 6. Plan. 1:300. Målt af Ebbe Lehn Petersen 1961, suppleret og tegnet af Martin Wangsgaard Jürgensen 2018. Signaturforklaring s. 11. – *Plan. Key p. 11.*

Fig. 7. Kirken set fra nordøst. Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *The church seen from the north east*.

videlsen blevet genbrugt som sokkel i trappehuset. Den ca. 1 m lange sten, svarende til korbuens tykkelse, er udført øverst med vulst og hulkel over en lidt lavere siddende rille. Stenen ligger nu anbragt på hovedet. Fra skibets loft ses spor efter den romanske puds, der stod fremme, da hvælvene blev indsat (jf. fig. 9).

Gavltrekanterne, som nævnt opført i rå kamp, er skalmuret i facaderne, men for en stor dels vedkommende bevaret under tagene og ses fra lofterne over kirken (fig. 8). En lille, uregelmæssig sekundær åbning i skibets østgavl giver adgang til korets loft.

Senmiddelalderlige tilføjelser og ændringer er alle i munkesten lagt i munkeskifte. Kirken gennemgik flere forandringer inden for et relativt kort tidsrum, der sandsynligvis skal opfattes som en samlet modernisering af bygningen, sikkert udført i løbet af 1400-tallets midte. Tårnet i vest lader til at være opført først, hvorefter hvælvene i koret og skibet er blevet indbygget. Endelig blev et nu forsvundet †våbenhus opført ved norddøren.

Tårnet, der er jævnbredt med skibet, består af tre stokværk, hvoraf klokkerne hænger i det øvre (jf. fig. 7). Det hviler på en synlig syld af rå kampesten, og i tårnets nedre del er indlagt bælter af genanvendte kvadre fra vestgavlen. På syd- og nordsiden er facadens øvre del udsmykket med to spidsbuede blændinger, der indfatter glamhullerne. Motivet kendes også fra Indslev Kirke (Vends Hrd.); en variation over samme tema findes endvidere i Skovby Kirke (Skovby Hrd.). I det indre er der ligeledes anvendt kvadre, dog kun sporadisk, mens de teglmurede bagmure i de øvre stokværker står med åbne stillads- og bomhuller. Øverst afsluttes tårnet af et sadeltag med spidsgavle i øst og vest. I forbindelse med tårnbyggeriet gennembrød man en stor del af skibets vestmur, mens man stort set lod den gamle gavltrekant stå, og opførte en aflastningsbue, som tårnets østmur

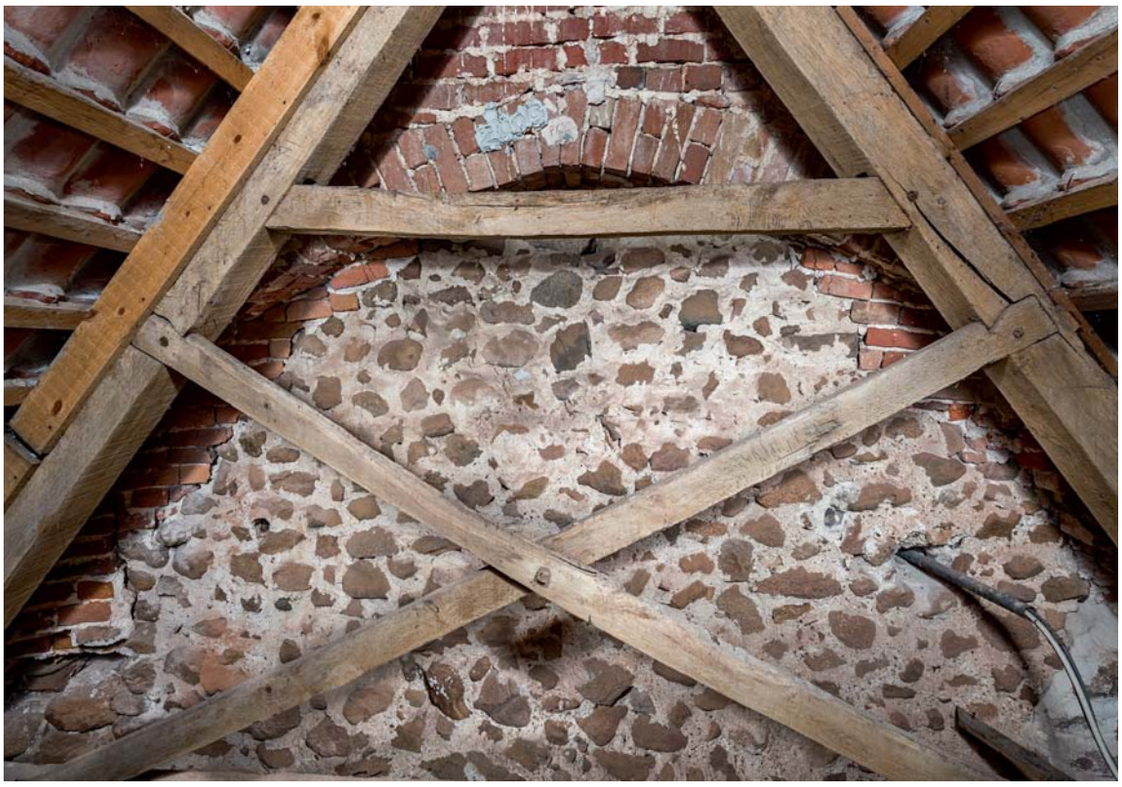

Fig. 8. Skibets romanske, vestre gavltrekant hvorover tårnets østmur hviler på en aflastningsbue (s. 4999). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *The Romanesque western pediment of the nave, above which the east wall of the tower rests on a relieving arch*.

hviler på (fig. 8). Buen, der ses bedst fra loftet, strækker sig også let ud over skibets tag. Tårnets facader bærer præg af moderne skalmuringer; navnlig på de øvre dele samt hele sydsiden.

Tårnrummet, der hører til de bedst bevarede middelalderlige dele af bygningen, forbindes med skibet ved en spidsbuet arkade (jf. fig. 28) og dækkes af et samtidigt indbygget hvælv, der hviler i forlæg i murene. Rummet får lys fra syd og vest. Det nu spidsbuede vindue i syd, der i facaden er anbragt i et spidsbuet spejl, er i sin kerne oprindeligt, men bærer præg af skalmuringer fra 1800-tallets slutning. Oprindeligt har lysåbningen givetvis været fladbuet. Det falsede vindue i vest er afsluttet øverst i en spidsbue og stammer fra 1885 (jf. s. 5003).

Der er adgang til tårnets øvre del gennem et samtidigt *trappehus* ved nordsiden, der som nævnt er rejst over en genanvendt kragsten, men ellers uden synlig sokkel. I facaderne indgår der stedvis genanvendte kvadre, mens et lavtsiddende savskifte pryder muren mod nord og vest. Øverst dækkes trappehuset af et halvtag over en fornyet, dobbelt falsgesims. En slank, falset og fladbuet underdør fører ind til trappeløbet, der har aftrappet loft og oplyses af en sekundær glug i vest. Overdøren, der leder ind til tårnets mellemstokværk, er ligeledes fladbuet.

Mellemstokværket har ikke noget bjælkelag, og en nyere trappe i fyrretræ fører fra trappehusets overdør op til klokkestokværket.

Klokkestokværket har otte ens glamhuller, to mod hvert verdenshjørne, der alle er udstyret med fals og afdækket med et fladbuet stik. Åbningerne i syd og nord er anbragt øverst i førnævnte murblændinger.

Murene i syd og nord afsluttes med en fornyet falsgesims. Gavltrekanterne i øst og vest, hvis 15

Fig. 9. Parti af skibets romanske murkrone med et udligningsskifte i munkesten samt rester af den romanske puds (s. 4999). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Area of the Romanesque battlement of the nave with a balancing course in medieval brick and remains of the Romanesque plastering.*

kamtakker er udskiftet, prydes af identiske *blændingsudsmykninger* (jf. fig. 7). Gavlfoden markeres af en frise af kvadratiske småblændinger, hvorover tre stigende højblændinger hæver sig. Hver af disse blændinger afsluttes øverst i to spidsbuer på en konsol, hvorover et trekvart cirkelslag er udført. Højblændingerne flankeres til hver side af en blænding, som øverst afsluttes med en halv rundbue. To nu næsten forsvundne cirkelblændinger har ydermere flankeret højblændingerne mod øst. Den søndres stik kan fortsat anes, mens den nordre nu kun optræder som rekonstruktion i moderne tegl. Alle de fornyede kamtakker er ydermere pyntet med korte savskifter og stedvis med kvadratiske småblændinger.

Hvælvene i kor og skib synes udført omtrent samtidig med opførelsen af tårnet. Skibets to fag og korets ene er udført mere eller mindre identisk. De hviler på falsede piller og helstens buer; dog mangler en skjoldbue i skibets vestende. I skibets sydøsthjørne mangler der endvidere en pille, som er erstattet af en indmuret romansk sålbænk (jf. s. 5003), der givetvis er indsat for at friholde pladsen nedenunder for et †*sidealter*. Hvælvene i skibets ribber er tilspidset i sammenstødet med det østre og vestre sæt piller, hvilket også gør sig gældende for korhvælvets ribber. På det midterste sæt piller i skibet opfanges ribben med en retkantet form. Korhvælvet er ydermere dekoreret med en vederlagsmarkering i sammenstødet mellem den østre hvælvkappe og skjoldbuen.[22] Før kirkens renovering 1884-85 fik man adgang til lofterne over kor og skib gennem en †*lem* i korhvælvet. Dens præcise placering lader sig dog ikke længere konstatere, men den nævnes sidste gang i kilderne 1830.[19]

Korbuen blev givetvis udvidet samtidig med hvælvenes opførelse.

Samtidigheden mellem tårn og hvælv indikeres af den manglende skjoldbue i vest og samspillet mellem hvælv og tårnarkade. Dertil kommer det forhold, at et kragbånd fra triumfbuen fandt vej ind i trappehusets sokkel.

Korets og skibets østre gavltrekanter blev givetvis også fornyet på den tid, hvor der blev arbejdet på hvælvene inde i kirken. I dag fremstår gavlene i høj grad som et produkt af kirkens istandsættelse 1884-85 (jf. s. 5002), men deres udformning med skalmurede facader med indlagte bælter af genanvendte granitkvadre er givetvis en gentagelse af senmiddelalderlige forhold.

Et †*våbenhus* er angivet på en skitse af kirken fra 1590 i biskop Jacob Madsens visitatsbog (fig. 36). Intet videre kendes til denne bygning, der med al sandsynlighed lå ved skibets norddør frem til 1884-85, hvor den blev nedrevet og erstattet af en ny (jf. s. 5003). Da det nye våbenhus blev opført, valgte man imidlertid at genanvende tagstolen fra den ældre bygning (jf. s. 5004), hvorfor man kan slutte, at bygningen har haft omtrent samme dimensioner som det nuværende våbenhus (i grundplan ca. 5×5,3 m). Dette tagværk er udført i tiden o. 1445-50, hvilket efter alt at dømme også daterer den forsvundne bygning.[23] Endvidere oplyses det, at man 1817 fornyede bygningens vindue.[19] Efter et nyt våbenhus var opført ved tårnets vestgavl, blev den gamle bygning anvendt til opbevaring, bl.a. af brandslukningsudstyr.[19] Det forsvundne våbenhus har, efter alt at dømme, været en senmiddelalderlig tilbygning.

Fig. 10. Genanvendt romansk sålbænk i skibets sydøstre hjørne (s. 5001). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Reused Romanesque sill in the southeastern corner of the nave.*

Eftermiddelalderlige reparationer og ændringer. Kirken har utvivlsomt undergået ombygninger efter reformationen, men alle spor efter de ældre, eftermiddelalderlige forandringer forsvandt under omfattende istandsættelser i 1800-tallet. De definerer i vid udstrækning bygningens udseende i dag.

Det fremgår af kilderne 1817, at tårnrummet, eller i hvert fald en del af dette, var adskilt fra kirkerummet og fungerede som *materialrum* til opbevaring af byggematerialer og andet.[19] Rummet var separeret fra kirken ved en tømret †skillevæg, ca. 3 m høj, der tillod, at der kunne falde lys fra kirkerummet hen over skillevæggen og ind til aflukket. 1837 var materialrummet endnu i brug, men funktionen må være blevet flyttet til det gamle våbenhus, efter tårnrummet blev indrettet til indgangsparti 1842.[19]

Den første større ændring, som endnu kan aflæses i dag, var opførelsen af et nyt †*våbenhus* 1842 ved tårnets vestende.[19] Bygningens nærmere udseende kendes ikke, men et aftryk af sadeltaget kan fortsat iagttages på tårnets facade. Samtidig med våbenhusets opførelse blev der brudt en nu blændet †*vestdør* af ukendt udseende i tårnets gavl.

Hovedistandsættelse 1884-85. Kirkeejer Elias Møller lod hele bygningen istandsætte i slutningen af 1800-tallet. Korets og skibets facader blev nedtaget og genopført med anvendelse af cementfuger, mens tårnets øvre facader samt hele sydsiden i vid udstrækning blev skalmuret med maskinstrøgne munkesten. De østvendte gavltrekanter og kamtakkerne blev ligeledes henholdsvis skalmuret og fornyet med anvendelse af samme moderne munkesten samt cementfuger, mens fire †*murpiller* af ukendt alder blev fjernet fra skibets langsider.[24] I det indre blev koret og skibets vægge pudset

Fig. 11. Skibets hvælv og tagværk (s. 5001). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Vaulting and roofing of the nave.*

med cementpuds, der harmoniserede væggene og skabte et mere regelret indre. Det omfattende arbejde blev efterfølgende besigtiget og kritiseret af kirkesynet 1885, der konstaterede, at man var gået langt videre, end der var blevet forlangt.[25] Fortørnelsen over istandsættelsens voldsomme omfang fortog sig dog, og kirken blev allerede 1892 af kirkesynet beskrevet som »meget smukt restaureret udvendig«.[26]

I forbindelse med istandsættelsen blev fire ældre, større †*vinduer*, der senest var blevet fornyet 1839, afløst af blot tre sydvendte *vinduer*.[19] De nye vinduer er udformet ens som brede, spidsbuede åbninger udført i granitkvadre med en let udvendig smig og skrå sålbænk (jf. fig. 4).

Af uvisse årsager indebar kirkens renovering også, at det relativt nyopførte våbenhus i vest fra 1842 blev nedrevet. Dette skete dog først efter renoveringen af kirkens facader var gennemført, idet netop de dele, som våbenhuset skærmede, ikke blev skalmuret.

Det senmiddelalderlige våbenhus foran norddøren blev samtidig også nedtaget og et nyt opført samme sted, da vestdøren var blevet blændet. Det nye *våbenhus* er opført i samme røde munkesten, som er anvendt på kirkens øvrige dele (jf. fig. 7). Murene hviler på en sokkel af granitkvadre, mens de øverst mod øst og vest er afsluttet med en dobbelt falsgesims. En bred døråbning, afdækket med et dobbelt, falset og fladbuet stik åbner

ind til våbenhusets indre, der oplyses fra øst af to små, fladbuede og falsede vinduer med blåmalede trærammer. I det indre dækkes rummet af et fladt træloft med synligt bjælkelag. I forbindelse med opførelsen af det nye våbenhus blev skibets gamle norddør sikkert også udvidet til en bred, rektangulær åbning. Mod nord står våbenhuset med en blændingsprydet gavltrekant og kamtakker komponeret som parafrase over sengotisk arkitektur. En luge, anbragt midt på gavltrekantens fodlinje, giver adgang til bygningens loft, og herfra opnås der også adgang til lofterne over kor og skib.

I forbindelse med installationen af et oliefyr i kirken 1935 blev der bygget en *fyrkælder* under våbenhuset. Adgangen til kælderen blev brudt gennem trappehusets østmur. Trappeløbet ned til kælderen blev overdækket af en lille *halvtagsbygning* mellem tårn og våbenhus. Bygningen er rejst i røde, maskinstrøgne munkesten over en granitsokkel af kvadre.

Foruden den store renovering af bygningen 1884-85 har kirken løbende undergået større og mindre istandsættelser. Den ældste beskrivelse af kirkens tilstand er fra 1631, hvor bygningen karakteriseres som brøstfældig både ude og inde.[9] 1702 beskrives kirken som værende i god stand efter patronatsejeren, oberstinde Edel Grubbe, året forinden havde bekostet arbejder på murværket.[9] 1799 kunne nok en stor renovering af bygningen gennemføres.[19] 1842 blev en mindre istandsættelse af bygningen iværksat, der, som beskrevet, medførte etableringen af en ny indgang, men som primært berørte inventaret (jf. s. 5003, 5006). 1856 kunne kirken karakteriseres som velholdt og uden mangler, men allerede 1877 beskrives murværket som værende i dårlig forfatning, og dette indtryk gentages frem til den store hovedistandsættelse i slutningen af 1800-tallet.[27] Senest er kirkens indre blevet gennemgribende renoveret 1961.

Gulve. Den samme type gule teglsten er lagt under istandsættelsen 1961 i alle kirkens bygningsafsnit. Fund af et fragment fra en *glaseret flise* er uden tvivl fra et middelalderligt †gulv. Teglstensgulvene i kirken kan dog kun generelt føres tilbage til begyndelsen af 1800-tallet. 1817 beskrives murstensbelægningen som ujævn, hvilket forklares med menighedens brug af jernbeslåede træsko.[19] Ikke alt har dog været lagt med tegl; 1836 klages der over et 'upassende' †parti af gulvet østligst i skibet som værende dækket med ler og brokker, hvilket skulle udbedres.[28]

Tagværker. Korets spærfag er alle fornyet i fyr og af nyere dato; hvornår er uklart, men man kan formode, at tagstolen kan føres tilbage til istandsættelsen 1884-85. Skibets tagværk er af eg og stammer fra to faser (fig. 9, 11). Den ældste gruppe tømmer er opsat i tiden o. 1595-1600, mens den yngste stammer fra tiden o. 1696.[23] Spærene fra de to faser adskiller sig ikke fra hinanden. Begge grupper er samlet ved bladning fra øst mod vest med to lag hanebånd og krydsbånd. De enkelte fag er fortløbende nummereret fra øst mod vest med indridsede streger, og den yngste gruppe tømmer repræsenterer uden tvivl en større reparation. Tårnets tagværk er ligeledes af eg og udstyret med to lag hanebånd, der er samlet ved bladning fra øst mod vest. Våbenhuset, opført 1884-85, står med et ældre tagværk af eg, der efter alt at dømme må være blevet overført fra det nedrevne våbenhus samme sted (jf. s. 5002). Dette tagværk kan føres tilbage til o. 1445-50, med en enkelt spærside udskiftet o. 1582.[23] Tagværket er næsten intakt på trods af stedvise udskiftninger i fyr. Spærene er samlet ved bladning fra syd mod nord og har et lag hanebånd. Fagene er fortløbende nummereret med indridsede streger fra syd mod nord.

Klokkestolen i tårnets klokkestokværk er på to fag og udført i eg, men i vid udstrækning suppleret med udskiftninger i fyr. Stolen er anbragt på et nyere, tømret podium i fyrretræ.[29]

Dendrokronologiske undersøgelser. Der er 2018 udtaget boreprøver af egetømmeret i skibet og våbenhuset.[30] I våbenhuset viser prøverne, at tømmeret er fældet o. 1445-50, hvilket må datere opførelsen af det ældre, nu forsvundne †våbenhus. En enkelt spærside er udskiftet o. 1582, hvilket givetvis er en reparation af det middelalderlige tagværk. Tømmeret over skibet dateres i to grupper. Den ældste del er opsat o. 1595-1600. Dette tømmer må være opsat som afløser for en middelalderlig tagstol. Anden gruppe i skibets tagværk dateres o. 1696 og repræsenterer efter alt at dømme en større renovering eller, muligvis, en

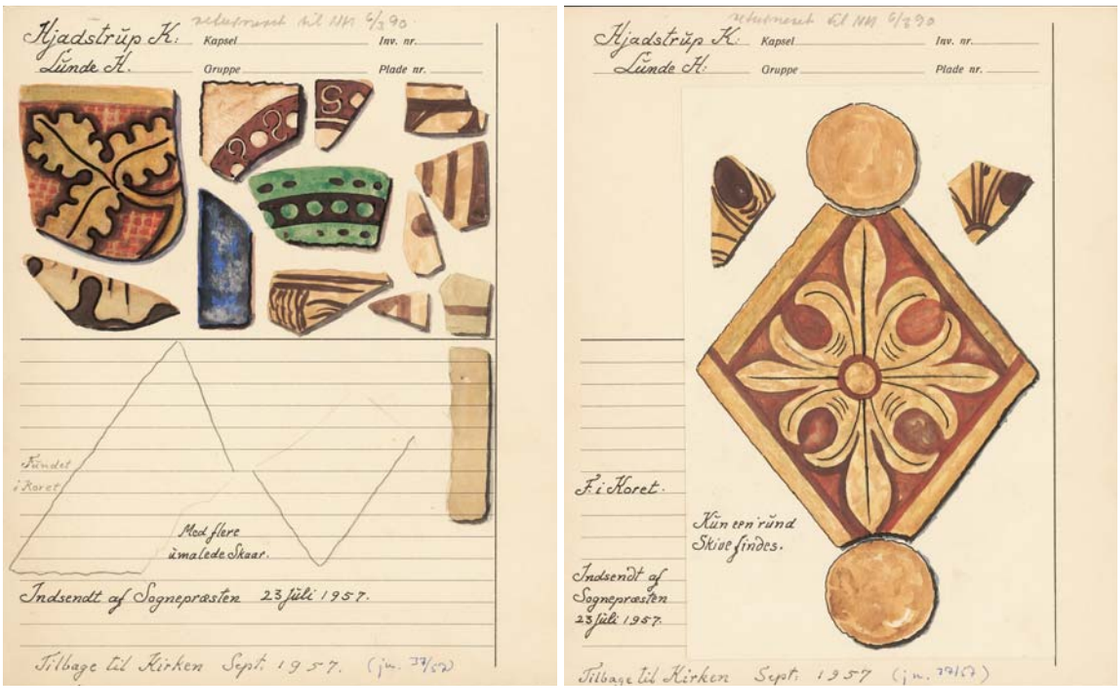

Fig. 12-13. Fragmenter af glasmalerier. 12. Unggotisk (s. 5005). 13. Sengotisk (s. 5005). Akvarel i NM 1957. – *Fragments of stained glass. 12. Neo-Gothic. 13. Late Medieval.*

udskiftning af de sidste dele af det middelalderlige tagværk.

Tagbeklædning. Tagene er overalt hængt med røde vingetegl, som senest er fornyet 1972.[31] 1590 omtaler biskop Jacob Madsen kirken som tækket med †bly, dog med tegl på et parti i skibets vestende samt på tårnet.[15] Denne disponering af tagdækningen gjorde sig fortsat gældende 1702, men 1799 ansøgte man endelig om at udskifte blypartierne med tegl.[9]

Opvarmning. Et el-varmeanlæg er installeret 1985.[32] Kirken har kunnet opvarmes siden 1879, hvor der efter menighedens ønske blev opstillet to †kakkelovne.[25] Ovnene, eller deres afløsere, var relativt lang tid i funktion, men blev 1935 afløst af et koksfyr med en varmluftskalorifere anbragt i den dertil indrettede fyrkælder under våbenhuset (jf. s. 5004).[33] Dette anlæg var i brug, frem til det nuværende varmesystem blev installeret.

Kirken står siden 1884-85 udvendig med blanke mure, mens den indvendig er hvidkalket. Våbenhusets bjælkeloft er malet lyst gråt. Der ligger perlegrus omkring bygningen, men et brolagt fortov fører op til kirkedøren i våbenhuset. 1865 omtales et allerede eksisterende grusbelagt †fortov omkring kirken.[34] Dette blev dog 1867 fjernet og erstattet af et nu ligeledes fjernet brolagt †fortov.[34]

★*Glasmalerifragmenter.* 1) (Fig. 12), unggotiske.[35] 13 bemalede skår med udsnit af ornamentik, et udsnit af et ansigt (hår og et øje) og et større stykke med et egetræ på rød bund. Fragmenterne blev fundet 1957 i korgulvet neden for det nu tilmurede østvindue sammen med nr. 2. Indlemmet i NM's samling af glasmaleri fundet under kirkegulve 1990 (u.inv.nr.).

2) 1300-tallets slutning (fig. 13), fire fragmenter malet i rødt og gult.[35] Det største stykke er rombeformet og udsmykket med en dobbeltlilje. Dets øvre og nedre ender er konvekse, så de føjer sig om en endemedaljon. Af disse er kun den ene bevaret og fremstår i ensartet, gul bemaling. Desuden er to mindre fragmenter med ornamentik bevarede.[35] Fragmenterne blev fundet 1957 i korgulvet neden for det nu tilmurede østvindue sammen med nr. 1. Indlemmet i NM's samling af glasmaleri fundet under kirkegulve 1990 (u.inv.nr.).

Fig. 14. Kirkens indre o. 1930. Foto i NM. – *Church interior c. 1930.*

INVENTAR

Oversigt. Kirkens middelalderlige inventar omfatter den romanske døbefont, som M. Mackeprang regnede til 'Højbytypen', korbuekrucifikset fra 1400-tallets første halvdel, klokken fra 1466 og et ⋆røgelseskar, der nu er i Nationalmuseet. Dåbsfadet er af en type, der blev udført i Nürnberg igennem hele 1500-tallet, mens alterstagerne er fra o. 1550. Alterbordspanelet er formentlig udført i 1570'erne og sandsynligvis af de to snedkere Rasmus og Knud Hansen, hvis navne er skåret i lydhimlen fra 1575.

Altersølvet er udført af Mads Jespersen Bolter, Odense, der var aktiv 1731-62, mens den illusionistisk malede altertavle tilsyneladende er anskaffet 1744, men nymalet 1771, sandsynligvis af Niels Poulsen Dahlin. Den lille klokke er støbt 1798 af Daniel Conrad Herbst, København.

Prædikestolen er udført i sengotisk stil 1913 og benyttes sammen med ovennævnte lydhimmel. Stolestaderne er formentlig indrettet ved samme lejlighed. Altertavlen er malet af Axel Hou 1934, mens både alterbordet og -skranken er fra 1957.

Farvesætning og istandsættelser. Inventaret står i en nymaling fra 2006, med rødt og brunt som grundfarver.[36] Den erstattede en ældre farvesætning i lyseblåt og gråt,[37] der nok går tilbage til 1800-tallet (jf. istandsættelser ndf.), og som senest var blevet 'ændret' i sommeren 1957 af Georg N. Kristiansen, Silkeborg.[38]

Det eksisterende inventar peger på, at den efterreformatoriske nyindretning af kirken blev gennemført i 1570'erne med nyt alterbord og prædikestol (jf. ovf.). Trods den senmiddelalderlige †altertavles »affgudische Papistische« motiv (Kristus i Vinpersen) var den benyttet frem til 1700-tallet.

Kirken blev istandsat på kirkeejer Lauritz Schebyes foranledning 1769-70, og året efter blev den illusionistiske altertavle (nr. 1) som nævnt nymalet. Kirken gennemgik en hovedistandsættelse 1799 og i den sammenhæng blev den nye Herbst-klokke (1798) ophængt.[19] Inventaret blev nymalet både 1842 og 1872.[39] Kirken gennemgik en istandsættelse 1913-14,[12] der blandt andet førte til fornyelse af prædikestolen.

Alterbord, 1957, muret, 184×90 cm, 111 cm højt, og opstillet 109 cm fra korets østvæg. Det er beklædt med et *alterbordspanel,* af fyr, fra 1570'erne, hvis frontpanel (fig. 16) omfatter 2×3 fyldinger, hvoraf de tre øvre er blanke, mens de nedre rummer relieffer med symmetriske plante- og dyreornamenter. Det søndre sidepanel (fig. 17)

Fig. 15. Kirkens indre set mod øst. Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Interior of the church, looking east.*

er samtidigt med frontpanelet og består af 2×2 fyldinger med gotisk foldeværk, mens nordsidens panel er yngre, nok fra 1700-tallet, og omfatter 1,5 fag med glatte fyldinger. Det søndre sidepanel er blevet tilpasset en smule, hvilket kan skyldes en senere ombygning af alterbordet, men da gotisk foldeværk som dette var en smule gammeldags, allerede da panelet blev opsat, kan det også skyldes, at der er gjort brug af genanvendte materialer.[38] Fremstår med ramme og relieffer i blankt træ på vinrød bund.

Ved istandsættelsen 1958 konstateredes foruden nogle yngre, grå bemalinger kun enkelte spor af sort som bundfarve for fyldingsornamenterne.[38] Kombinationen af ornamentik fra sengotikken og ungrenæssancen taler for en datering til 1570'erne. Såvel kombinationen som udformningen af foldeværket og planteornamentik forekommer også på billedskærerne Rasmus og Knud Hansens prædikestole fra 1578 og 1579 i Skedsmo og Tingelstad kirker, Norge, så selvom panelværket ikke har nogle nærmere ligheder med den lydhimmel, de to billedskærere udførte til Hjadstrup Kirke 1575 (s. 5017), er det muligt, at de også har leveret panelværket.

†*Alterklæde,* 1856, skænket af kirkeejer Jørgen Jensen Møller,[40] af rødt silkefløjl og forsynet med ægte guldbrokade.[12] Det ønskedes 1878 fornyet med et nyt, forsynet med enten guld- eller sølvbrokade.[12]

†*Sidealterbord,* indviet 1416 af viebisp Søren.[41] Eftersom kirkebygningen er betydeligt ældre, er der rimeligvis tale om indvielsen af et sidealter.

Altertavler. 1) (Fig. 18), 1744, nymalet 1771, en illusionistisk malet altertavle, hvis ramme har udsavet postament og topstykke, og som er malet i overvejende gråt og vinrødt for at forestille en arkitektonisk opbygget marmortavle. Storfeltet indrammes af glatte søjler med kompositkapitæler, der bærer en brudt gesims, hvis fremspring er vinkelstillede ligesom postamentets. Søjlerne flankeres af grønne rokokopilastre. Postamentfeltet har en spinkel rokokoramme og bærer en indskrift i guldfraktur på sort bund: »Jeg er Opstan-

delsen og Livet alle byder/ Som Sacramenterne med Hellig andagt nyder,/ Liv – Seyer – Salighed i Døden følger dem/ Ad graven opstaae de, til Ære kaldes frem.«; nedenfor postamentfeltet er malet årstallet: »1771« (jf. ndf.).

Topfeltet omfatter et maleri af Opstandelsen, med Kristus, som i en oplyst skybræmme springer ud af sarkofagen, mens to romerske soldater skærmer deres ansigter i frygt. Billedet flankeres af to grisaillemalede 'skulpturer', der sidder på søjlernes gesimser. Den søndre forestiller en ung mand med palme i hånden og en stjerne på panden, den anden, en kvinde(?) med blomster om hovedet og i skødet. Det er uklart, hvad figurerne repræsenterer, men førstnævntes palme er i kristen symbolik martyrens symbol, mens stjernen kan referere til Kristus som den lysende morgenstjerne (Åb. 22,16). I så fald kan figurerne samlet set måske udtrykke Jesu offergerning og den overdådige belønning i efterlivet. Hele arrangementet krones af en svunget rokokogavl med akantusværk og en fremstilling af Det Altseende Øje.

I den illusionistisk malede tavlekonstruktion er indsat et rundbuet maleri af Jesu Korsfæstelse mellem de to røvere, udført i olie på træ, 124×74 cm. I baggrunden ses den rygvendte folkemængde, der bevæger sig mod Jerusalem, hvis mur og tårne ses i billedets højre side. Maleriet er udført oven på det oprindelige †*altermaleri* (jf. ndf.)

Altertavlens oprindelige staffering er delvist synlig gennem stafferingen. Man aner således et illusionistisk rammeværk med glatte pilastre i kolossal størrelse, der bærer en kraftig, forkrøppet gesims. I denne tilstand har storfeltsbilledet fremvist Nadverens Indstiftelse, idet man under konserveringen 1967 kunne konstatere både et skaktavlet gulv og en række ansigter, mens indskriften i postamentfeltet citerede Indstiftelsesordene, Joh. 6,35.[42] Det ovale topfeltsmaleri var en del af altertavlens illusionistiske bemaling og fremstillede Korsfæstelsen.

Under konserveringen konstateredes endvidere på postamentfeltet et navnetræk »M. Petter S.« og en datering, der blev læst som »1744«.[42]

Fig. 16. Alterbordspaneler, ca. 1570 (s. 5006). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Communion table panels, c. 1570.*

Denne oplysning sætter spørgsmålstegn ved nøjagtigheden af sognepræst Christian Carl Hansen Schebyes indberetning til Danske Atlas 1771, hvori det oplyses, at altertavlen blev anskaffet fra ny.[43] Tilsyneladende er der tale om, at kirkens lidt ældre altertavle blev nymalet.

Altertavlen hører til en lille gruppe af illusionistiske altertavler, der især er udbredt på Nordfyn (jf. kirkerne i Verninge, s. 3233, og Østrup, s. 4968). Gruppen er foreslået tilskrevet Niels Poulsen Dahlin, der vides at have udført Rørup-tavlen 1758, men hvad angår Hjadstruptavlen kan Dahlin kun have forestået nymalingen 1771, eftersom han på dette tidspunkt stod i lære hos Rasmus Wulff og først blev optaget som mester i Odenses malerlav 1755, dvs. 11 år efter den oprindelige tavle blev fremstillet 1744.[44] Inden for gruppen af illusionistiske tavler er dens bemaling nærmest beslægtet med Verningetavlen (s. 3231), særlig hvad angår topgavlens udformning med de nedhængende kvaster. At der formentlig er tale om samme kunstners arbejde, understøttes af, at tavlerne i Verninge og Østrup gør brug af samme Nadverforlæg, og man må tro, at Hjadstrups og Østrups fælles ejer, Laurids Schebye, lod samme kunstner arbejde på deres illusionistiske altertavler. Altertavlen har siden 1934 været opsat på korets nordvæg (jf. ndf).

Fig. 17. Alterbordets sidepaneler, o. 1570 (s. 5006). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Side panels of the Communion table, c. 1570.*

Fig. 18. Den illusionistiske altertavle, nr. 1, med bemaling fra 1771 (s. 5007). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *The illusionistic altarpiece no. 1, with paint from 1771.*

Fig. 19. Axel Hous altertavle, nr. 2, fra 1934 med maleri af Opstandelsen (s. 5011). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Axel Hou's altarpiece from no. 2, 1934 with a painting of the Resurrection*.

2) (Fig. 19), fra 1934, et maleri af Opstandelsen indsat i en overdådigt skåret egetræsramme, begge udført af Axel Hou. Maleriet er udført i olie på lærred og måler 151×119 cm. Det viser Kristus, der i en strålekrans stiger op fra gravhulen, mens han tilbedes af to engle. Rammen, der er skåret i en geometrisk skønvirkestil, har vinranker og krones af hjulkors. I hjørnerne er rektangulære felter med evangelistsymboler, foroven Mattæus og Lukas, forneden Markus og Johannes. Under

Fig. 20. Altersølv udført 1731/62 af Mads Jespersen Bolter, Odense, (s. 5012). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Altar plate made in 1731/62 by Mads Jespersen Bolter, Odense.*

maleriet er rammen 1959 tilføjet en glat tavle, der udfylder det nedre rammestykkes skriftfelt.[45] Herpå er med guldversaler på sort bund citeret 1. Pet. 1,3. Axel Hou udførte talrige altermalerier i årene 1900-35, heriblandt 1935 en variant af Hjadstruptavlen med omtrent identisk ramme til Lindholm Kirke (Aalborg Amt).

†*Altertavle*, nævnt 1590 af biskop Jacob Madsen, en tavle med todelt midtskab, hvori foroven sås et brystbillede af Gud Fader og forneden en skildring af: »Christus ligger fallen vnder Korszet, nøgen, oc en Persze offuen paa oc neden; neder for 1 Kong skencker aff Kalcken«, dvs. Kristus i Vinpersen.[14] Jacob Madsens karakteristik skal formentlig opfattes sådan, at Kristus blev tynget ned af sit kors, der var bygget sammen med vinpersens skruetvinge. På fløjene sås de 12 apostle.

Altertavlens hovedmotiv tjente i den senere middelalder som metafor på hele Kristi Lidelseshistorie, men forekommer overordentlig sjældent i altertavler fra Danmark. Kirkeinspektionen var sig smerteligt bevidst om dette forhold allerede 1631, da den klagede over, at Hjadstrups altertavle rummede »saadanne affgudische Papistische bilede som neppelig nogen stedttz findis«.[9] Hjadstruptavlen er da også den eneste i Danmark, der vides at have haft Kristus i Vinpersen som sit hovedmotiv, om end emnet optræder som sidemotiv i en enkelt anden altertavle, nemlig Nørre Broby Kirkes fra o. 1515-20 (Svendborg Amt).

I en udateret præsteindberetning fra perioden 1664-78 oplyses det, at altertavlen var meget brøstfældig og 'vil af ny gøres'.[9] Eftersom man i 1702 mente, at den nok kunne 'passe', må den enten være fornyet eller i det mindste være repareret i mellemtiden.[9]

Altersølv (fig. 20), udført af Mads Jespersen Bolter, Odense (aktiv 1731-62). *Kalken* er 20,5 cm høj og har en sekskantet, ret flad fod, der er drevet op i et skaft med fladovalt midtled. På foden er monteret en krucifiksfigur af sengotisk type på et indgraveret kors. Det høje, glatte bæger er sekundært. Under foden er stemplet Odenseliljen samt et mestermærke og indridset et sikkerhedsmærke.[46] *Disken* måler 14 cm i diameter, og på fa-

nen er indgraveret et hjulkors. Under bunden er stempler som på kalken.

†*Altersølv,* nævnt 1590 af biskop Jacob Madsen.[14] 1631 skønnedes kalkens bæger at være for småt.[9]

Oblatæske, 1958, udført af C. F. Heise, København. Æsken måler 9 cm i diameter og er 4 cm høj. Dens låg er udsmykket med Jesumonogram, og under bunden er indgraveret »Hjadstrup Kirke/ 1958« samt stemplet med C. F. Heises sølvmærke samt to lødighedsangivelser.

En †*alterkande* af porcelæn blev formentlig anskaffet 1836,[12] da Østrupgård betalte Odense Bispekontor 12 rigsdaler for to alterkander, rimeligvis til herregårdens to kirker, Østrup og Hjadstrup.[19]

Alterstager (fig. 21)*,* o. 1550. De 36 cm høje stager har en høj, profileret fod, der smalner ind mod et cylinderskaft med to skaftled. Lyseskålen er konisk. 1916 ønskedes nye poteben monteret på foden.[12] Tilsvarende stager i eksempelvis Fraugde Kirke (s. 3558).

Syvstage, o. 1900/25. En 38 cm høj såkaldt 'Titusstage'.

†*Messehagler.* 1-2) Nævnt 1590 af biskop Jacob Madsen som 'gode'. [14] 3) Nævnt 1702 som af rødt fløjl.[9] 4) Nævnt 1862 som udført af rødt fløjl.[12] 5) Anskaffet 1891 fra Østrup Kirke, 'hvor en ny var anskaffet'.[25]

Alterskranke (jf. fig. 15), 1956-57, tegnet af arkitekt Ebbe C. Norn.[36] Den er udført i tre fag med koblede balustre og en kraftig håndliste og står i blank eg med sortlakeret hylde til særkalke samt knæfald polstret med koksgråt uld. †*Alterskranke,* nævnt 1862, som et malet trægelænder med et læderbetrukket knæfald.[12] Den trængte både 1872 og 1909 til at blive repareret og malet.[12]

Korbuekrucifiks (fig. 24)*,* 1400-tallets første halvdel. Kristus, ca. 90 cm høj, er opspændt på korset i vinkelrette arme, venstre ben er let bøjet og fødderne lagt over hinanden og fæstnet med samme nagle. Hovedet hælder mod hans højre skulder, og både mund og øjne synes lukkede. Han er iklædt et langt lændeklæde med snip ved højre hofte. Korset er sekundært, af sengotisk type, o. 1500, og 165 cm højt. Det har profilerede kanter og store firpasformede endemedaljoner, hvoraf kun den nedre, med krabbeblade, er original, mens de to på tværarmene samt dele af den øvre medaljon er fornyede. På korsets bagside er det oprindelige korstræ monteret (fig. 37). Det måler 157×94 cm, og er derfor formentlig noget beskårede. Korsenderne har spor efter krabbeblade; på den nedre dog kun på den ene side, måske fordi den anden har været skjult af figuren. Omkring korsskæringen er der spor efter en nu tabt glorieskive, ligesom nogle skrå indskæringer i den øvre korsende kan stamme fra et udskåret indskriftbånd. Korset står i blank eg. Krucifikset var 1954 ophængt i tårnets klokkestokværk.[47] Det blev efterfølgende konserveret af Mogens Larsen, og man fandt i den forbindelse to ældre bemalinger. Den oprindelige kridtgrundsstaffering er kun sporadisk kendt igennem rødt på korstræet og forgyldning på dets krabbeblade. En yngre staffering havde perlegrå understrygning under en hvidgrå staffering af Kristusfiguren med kors i gult og grønt. Figuren blev restaureret 1954 og er nu opsat på triumfmurens vestvæg.

Fig. 21. Sengotiske alterstager (s. 5013). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Late Gothic altar candlesticks.*

Fig. 22. Dåbsfad, udført i Nürnberg i 1500-tallet og skænket 1660 (s. 5014). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Baptismal dish, made in Nuremberg in the 1500s and donated in 1660.*

Kristusfiguren har sine paralleller i korbuekrucifikser som eksempelvis Ubberud Kirkes (s. 2779), der ligeledes lader den venstre fod skyde ind bag om højre og derved vride resten af kroppen i en dynamisk asymmetri. Hjadstrupkrucifikset er dog slankere og mere langstrakt i sine proportioner, ligesom både lændeklædet og hovedet med tornekrone og det lange, fremadfaldende hår følger et mønster fra sengotikken, og krucifikset kan derfor rimeligvis dateres til 1400-tallets første del.

Fig. 23. Den romanske døbefont (s. 5014). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *The Romanesque font.*

Døbefont (fig. 23), romansk, af granit, 80 cm høj. Dens fod har kvadratisk base og ringled med knopper over basens udstikkende hjørner, skaftet er cylindrisk og kummen, 66 cm i diameter, er mod undersiden prydet af en omvendt arkadefrise. Denne er så usædvanlig for de fynske fonte, at M. Mackeprang, selvom han peger på skaftets og basens lighed med den såkaldte 'Højbytype', ikke anser den for tilhørende denne i forvejen meget forskelligartede gruppe.[48]

1882 blev det bemærket, at fonten var malet med oliemaling, der skulle borttages.[25] Fonten stod i 1590 'midt på gulvet', vel centralt i skibets østlige del.[14] Nu opstillet i skibets nordøstlige hjørne.

Dåbsfad (fig. 22), et Nürnbergfad fra 1500-tallet, der kun måler 40 cm i diameter. Bebudelse omgivet af en udpudset indskrift, formentlig den almindelige. På fanen to stemplede borter, henholdsvis stjerneformede rosetter og rundbuefrise samt et sekundært indgraveret skjold med initialerne: »ACT CID/ 1660«, for fadets givere eller måske blot dets ejere på dette tidspunkt (fig. 38). Repareret i bunden.

Den 28 cm høje *dåbskande* stammer fra 1909.[12] Den har et georgskors i cirkelslag på hver side af korpus. Typen kendes også fra blandt andet Skt. Laurentii Kirke, Kerteminde (s. 1969).

Et middelalderligt **røgelseskar* blev 1811 skænket til Oldsagskommissionen af kirkeejer Elias Jørgensen Møller til Østrupgård. Karret er nu i NM (inv.nr. 678), men det er aldrig lykkedes at identificere, præcis hvilket af de mange røgelseskar, der blev indsendt til kommissionen i de år, der stammer fra Hjadstrup.

†*Messehagler.* 1) Nævnt 1702, af rødt fløjl og i en tilstand, så det 'kunne passere'.[49]

Fig. 24. Korbuekrucifiks fra første del af 1400-tallet (s. 5013). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Chancel arch crucifix from the first part of the 1400s.*

Prædikestol (fig. 25), 1913, udført i sengotisk stil og tegnet af arkitekt N. P. Jensen, Odense. Kurvens fem fag har arkadefyldinger, der er udført som en romansk døråbning med rombekassetteret fløj under en rundbuet tympanon, der udfyldes af et rosetrelief. I de høje frisefelter er monteret relieffer; i de to felter nærmest opgangen ses Matthæus og Markus' evangelistsymboler, herefter et Jesumonogram med årstallet »1913«, og i de to sydligste felter Lukas' og Johannes' evangelistsymboler.

Hjørnerne er svagt fremspringende og udgøres af balusterlignende søjler, der krones af mandshoveder. Kurven hviler på en muret, ottekantet sokkel; opgangen er en enkel trappe med glat vange, rektangulær mægler og drejede balustre. Prædikestolen står i en staffering med okker, rødt og sort fra 1959.[45] Dette år blev den nu grå opgang malet hvid og den nu blanke, murede sokkel pudset.

N. P. Jensens stol er inspireret af sengotiske prædikestole fra 1570'erne (jf. eksempelvis Næsby-hoved-Broby Kirke, s. 2711), hvilket må opfattes som et forsøg på at tage hensyn til Knud og Rasmus Hansens lydhimmel fra 1575 (jf. ndf.). Arkitekten gentog siden stolens frisereliefferpå den prædikestol, han tegnede til Allese Kirke (Lunde Hrd.) 1914.

Fig. 25. Prædikestol, 1913, med lydhimmel fra 1575 (s. 5015). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Pulpit, 1913, with canopy from 1575.*

Fig. 26. Lydhimmel udført 1575 af Knud og Rasmus Hansen (s. 5017). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Pulpit canopy made in 1575 by Knud and Rasmus Hansen.*

(†)*Prædikestol,* 1575, udført af Knud og Rasmus Hansen. Prædikestolen kendes alene igennem den bevarede lydhimmel, som benyttes sammen med ovennævnte prædikestol fra 1913 (fig. 26). Den store himmel er i sit udgangspunkt vinkelformet, men har via tilføjelser o. 1950 nu kvadratisk grundform. Entablaturet omfatter en profileret frise med tandsnitsbort og en gesims med kvadermønstring. Hen over frisen læses med reliefversaler startende fra østsiden: »O Gvd v[æ]re met os/ 3 vger [e]fter poske blef det arbet gor oc star i Gvds han[d]/ hiero( ) lachrimæ: avditorv(m) Sint Lav[rentius]: des: presbiterorv(m) (Hieronymus: Tilhørernes tårer skal være præsternes ros (Hieronymus' 52. brev, 8. paragraf))/1575 L H M D Knvd Rasmvs H«. Siderne inddeles i fag af fremspring, hvorunder der hænger udskårne, skæggede mandshoveder, og mellem disse er en lille akantusbort.

Over hvert fag er svungne topstykker udført som stiliseret bladværk omkring et centralt løvehoved; et enkelt topstykke er dog i sin helhed udformet som et vinget englehoved. Både disse topstykker og mandshovederne er forenklede mod øst og især syd, hvor de i stolens oprindelige placering var mindre synlige (jf. ndf.).

Himlens loft udgøres af fem oprindelige kassetter, hvori der er en rombe med indre, udskåret roset; i kassetternes skæring er der spor efter en nedhængende †helligåndsdue. Hertil er der i nyere tid tilføjet et glat panel, således at himlen nu føjer sig om skibets sydøstligste hvælvpille. Lydhimlens oprindelige form og ikke mindst den forkortede og skråt afskårne østside viser, at himlen oprindeligt har siddet på triumfvæggen og delvist ind under dens bue. Dette understøttes af, at synsmænd 1631 bemærkede, at stolen stod 'dårligt' i kirken; formentlig fordi den spærrede for udsynet til koret.[9] Ved denne opsætning var hele frisens indskrift synlig; hvorimod sydsidens østlige fag med de to billedskæreres navne har været utilgængelig, siden himlen 1862 blev opsat på sin nuværende plads (jf. †prædikestol ndf.).[19]

Lydhimlen står i en farvesætning fra istandsættelsen 1959, der baserer sig på den oprinde-

lige 'snedkerstaffering' med blankt træ, forgyldt indskrift og sparsom brug af rødt og lyseblåt (jf. ndf.).[45] Den oprindelige staffering, der blev konstateret undervejs i istandsættelsen, og som muligvis også har omfattet en lyseblå bund for friseindskriften,[45] blev senere overmalet med ensartet gråt. Denne var dog muligvis blot en understrygning for en overliggende perlehvid bemaling med slagmetalforgyldte lister. Siden blev himlen ad to omgange egetræsådret, inden den i 1914 fik en egetræslignende lasurmaling.[12] De ældre farvelag blev afrenset 1959.

Stolen er omtalt første gang under Jacob Madsens visitats 1590, hvor den blev karakteriseret som 'god'.[14] 1631 var den dog i dårlig stand, og ved århundredets midte ønskede man den udskiftet.[50] Det skete dog næppe, eftersom man også 1702 tog forbehold over for prædikestolen, men dog mente, at den 'kan nok passere'.[9]

Fig. 27. Pengeblok fra 1700-tallet (s. 5021). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Poor box from 1700s.*

Fra Knud og Rasmus Hansens hånd kendes foruden lydhimlen også et signeret panelværk fra 1575 i Lunde Kirke (Lunde Hrd.)[51] samt prædikestole i tre norske kirker: Skedsmo 1578, Tingelstad (Oppland Fylke) 1579 og Norderhov 1582.[52] Dette kunne indikere, at de to billedskærere forlod Fyn til fordel for det sydlige Norge (Oslo?), få år efter de leverede prædikestolen til Hjadstrup; under alle omstændigheder synes der ikke bevaret arbejder af dem på Fyn fra eftertiden.

En †*prædikestol* af 'cylindrisk form og prydet af indlagte stjerner og bueornamenter',[53] er omtalt 1841 som 'forholdsvis ny' og stammer formentlig fra tiden o. 1800.[19] Stolen var opsat ved triumfvæggens sydlige del indtil 1862, da den flyttedes til 'nærmeste pille' i skibet; dvs. samme sted som den nuværende er opsat. På dette tidspunkt var stolen betrukket med en †*prædikestolsbeklædning* af rødt silkefløjl med guldbort.[12]

Stolestader (jf. fig. 15), tegnet o. 1913 af arkitekt N. P. Jensen (jf. prædikestol), med 121 cm høje gavle, hvis øvre hjørner er affasede. Gavlen er prydet af et rundbuet felt med forskellige planteornamentrelieffer. Ryglænene er åbne mod sæderne og mod midtergangen hviler bænkene på udsavede ben dekoreret med en lille treleddet søjle. Stolene er nært beslægtede med N. P. Jensens stole i Brylle Kirke (s. 3334), og de kan på det grundlag tilskrives denne arkitekt og må være indrettet omtrent samtidig med prædikestolen. De fremstår i en staffering af to toner af rødbrunt fra 2009. Under kirkens istandsættelse 1959 blev de malet grå, og efterfølgende stod de med en blå bemaling.[45]

†*Stolestader.* Nævnt 1590, da biskop Jacob Madsen omtaler, at der er nogen stolefejde i kirken.[14] I en udateret præsteindberetning fra perioden 1664-78 oplyses det, at en del stole skulle repareres,[9] mens de i 1702 blev karakteriset som 'gode og stærke'.[9] 1817 er det omtalt, at kvindestolene ikke havde ryglæn.[19] De blev repareret både 1836 og 1840.[54] 2) 1842, bekostet af kirkeejer Møller, der lod både Østrup og Hjadstrup 'smukt istandsætte med smukke stole'.[55] Stoleværket omfattede henholdsvis 28 og 29 stole i søndre og nordre side af skibet, der alle havde enkle, rektangulære gavle og låger.[56] De blev malet 1872.[25]

Fig. 28. Kirkens indre set mod vest. Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Interior of the church, looking west.*

Fig. 29. Klokke nr. 1, 1300-tallet, (s. 5021). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Bell no. 1, 1300s.*

†*Præstestol,* nævnt 1862 som et lavt 'brædde-skillerum' opført langs korets østvæg og forsynet med røde gardiner.[57] 1874 blev stolen ombygget, idet den blev indskrænket til pladsen bag alteret, og gardinerne blev fjernet.[25]

En †*degnestol,* der 1862 'for tiden' stod i koret, ønskedes bortskaffet, og en plads til kirkesangeren skulle derefter findes ved prædikestolen.[12]

Orgel (jf. fig. 28), 1953, med 11 stemmer, ét manual og pedal. Bygget af Marcussen & Søn, Aabenraa. Disposition: Manual (C-f^3): Principal 8', Gedakt 8', Oktav 4', Rørfløjte 4', Flachfløjte 2', Nasat 1$^1/_3$', Sesquialtera II, Mixtur III. Pedal (C-d^1): Subbas 16'. Kobling: M-P. Facaden er bygget sammen med *orgelpulpituret,* der er opført o. 1910 til det ældre †orgel (s.d.). Det omfatter fem fyldingspaneler og fremstår i blank eg.

†*Orgel*, o. 1910, med fem stemmer, ét manual.[58] Bygmester ukendt.[59]

Pengeblok (fig. 27), 1700-tallet, af eg, 83 cm høj. Den rektangulære blok har jernbeslåede hjørner og sikres til væggen med to tværgående bånd,

hvoraf det øvre er hængslet og kan låses med hængelås. Den flade overside, 33,5×27 cm, rummer en pengerille af blik. Opstillet i skibet ved døren til våbenhuset.

Salmenummertavler, o. 1900, 95×56,5 cm. Fire enkle tavler med tandsnitsprydede trekantgavle og udført til hængenumre; gråmalede. Tre ældre †*salmenummertavler,* nævnt 1862,[12] var udført til skydenumre.

Lysekroner, 1928-29, udført af Knud Eibye, Odense. To identiske kroner med hver otte s-svungne lysearme, der hver bærer to lyseskåle, samt små prydarme. Balusterstamme med hængekugle og knop. På den ene krone er der med versaler indgraveret følgende i den ring, hvori lysearmene er monterede: »Udført af kunstsmed Knud Eybye i Odense aar 1928«. På den anden krone ses tilsvarende indskrift med årstallet »1929« på den ring, hvori prydarmene er monterede. Ophængt i skibets to fag.

Lampetter. Fire ringformede lampetter til tre lys (model 'Bejsnap') er opsat i koret og ved orgelpulpituret, mens to lampetter til tre lys på lodret skaft er i tårnrummet.

Kandelabre, nyere af støbejern med forgyldte fodled og lyseskole; til syv lys.

Klokker. 1) (Fig. 29), 1466, 86 cm i diameter, med en minuskelindskrift om halsen, der er indrammet af parrede, smalle lister: »orex glorie evenicvm pacem cccclxvi av(e) Maria help got sancte Mickel« (O Ærens Konge (kom) med fred). På klokkelegemet er et utydeligt relief af Anna Selvtredje siddende med Maria og Jesusbarnet på skødet (fig. 31); en på hver arm samt to støbemærker (fig. 30) for en eller eventuelt to samvirkende klokkestøbere (jf. ndf.).

Fig. 30. Støbermærker fra klokke nr. 1, 1300-tallet (s. 5021). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Maker's marks from bell no. 1, 1300s.*

Fig. 31. Anna Selvtredjerelief fra klokke nr. 1, 1300-tallet (s. 5021). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *St. Anne with Virgin and Child, relief from bell no. 1, 1300s.*

En revne i klokken fandtes allerede, 'da Niels Pedersen var kirkeværge'; formentlig ved 1700-tallets midte.[19] Denne var tilsyneladende ikke udbedret 1820, da 'den lille klokke' var revnet.[19] 1944 blev klokken drejet 90 grader i forbindelse med nyophængning i en vuggebom. Dette ændredes atter 1978, da klokken ved Jermin Larsen, Odense, blev ophængt i en slyngebom; samtidig blev ringningen automatiseret.[20]

De to støbermærker kendes fra en håndfuld klokker, hvoraf yderligere to er fynske, Rynkeby Kirke (s. 4452) og Nyborg Kirke (*DK Svendborg*

Fig. 32. Klokke nr. 2, støbt 1798 af Klokkestøber Herbst, København (s. 5022). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Bell no. 2, cast in 1798 by the bell-founder Herbst, Copenhagen.*

1044). Mærkerne kan formentlig knyttes til en eller to ubekendte, hanseatiske klokkestøbere, idet de også optræder enkeltvis på klokker i Mecklenburg-Schwerin.[60]

2) (Fig. 32), støbt 1798 af Daniel Conrad Herbst, 88 cm i diameter. Om halsen løber versalindskriften »Gud alene æren støbt af D. C. Herbst kongelig hof klokke støber Kiøbenhavn«, indrammet af lister og akantusborter. På legemet læses med versaler: »Denne Hiadstrup Kirkeklokke lod/ kancelie raad Elias I Møller og/ frue Anne Elisabeth Møller fød/ Ramus bekostet og støbt i Køpenhavn/ af kongelig hof klokkestøber/ D. C. Herbst aaret 1798«. 1944 blev den drejet 90 grader og i forbindelse med ophængningen placeret i en ny vuggebom. Istandsat 1978 af Jermin Larsen, Odense, og ophængt i en ny slyngebom; samtidig blev ringningen automatiseret.[20]

†*Klokke*, middelalderlig, afgivet ved klokkeskatten 1528, da dens vægt med al jernfang (dvs. med ophæng) blev opgjort til 2½ skippund (ca. 400 kg).[61]

GRAVMINDER

Kirken rummer kun enkelte antikvariske gravminder, nemlig to støbejernskors samt to gravtræer, alle fra 1800-tallet.

†*Åben, muret begravelse*, nævnt 1631 som indrettet i koret.[9] På dette tidspunkt var Jacob Norby (†1599) begravet der med sin søn (måske Henrik Norby, †1603) og frue, Ingeborg Abildgaard (†1615), men den var ganske forfalden.[62] I præsteindberetningen 1755 nævnes det, at jomfru Markdanner, det vil sige Birthe Frederiksdatter Markdanners (1621-89) kiste havde stået i begravelsen, men at den nu stod tom.[63] 1790 er begravelsen nævnt som 'tillukket og tilmuret'.[64] Den blev atter undersøgt og fundet tom 1812, og kirkeejer Elias Jørgensen Møller til Østrupgård gav efterfølgende tilsagn om, at den heller ikke fremover ville blive benyttet.[65]

Kirkegårdsmonumenter. 1) (Fig. 33), 1853, over Anne Larsen Østgaard, ✶8. juli 1850, †18 aug. 1853. Gravtræ, 103×24 cm, med sort skrive- og antikvaskrift på hvid bund og fodstykket malet som en rundbuet grotte. Opstillet i våbenhuset.

Fig. 33-34. Gravtræer. 33. Nr. 1 over Anne Larsen Østgaard, 1853 (s. 5023). 34. Nr. 2, over Anders Bendtsen, 1856 (s. 5024). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Grave trees. 33. No. 1, of Anne Larsen Østgaard, 1853. 34. no. 2, of Anders Bendtsen, 1856.*

Fig. 35. Støbejernskors nr. 3-4, for Niels Stephensen Minddall, †1858, og Maren Jørgensdatter, †1802 (s. 5024). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Wrought iron crosses 3-4, for Niels Stephensen Minddall, †1858, and Maren Jørgensdatter, †1802.*

2) (Fig. 34), 1856, over gårdmand Anders Bendtsen, *1774 i Allesø, 1. g.m. Ester Pedersen, 2. g.m. Maren M(…), †22. marts 1856. Gravtræ, 99×23 cm, med sort skrive- og antikvaskrift på hvid bund og fodstykket malet som en rundbuet grotte. Opstillet i våbenhuset.

3) (Jf. fig. 35), 1858, over Niels Stephensen Minddall, †18(5)8. Et temmelig rustent støbejernskors, 115 cm højt, udført i gennembrudt arbejde som en slynget plante med valmuelignende blomster i de tredobbelte, hjerteformede korsender. Personalia er anført med reliefversaler. På bagsiden: »Fred med dit støv«. Henstillet i tårnets mellemstokværk. Korset er af en type, der kendes fra hele landet. På Fyn, hvor den eksempelvis kendes fra nabokirken i Krogsbølle, Lunde Hrd., var det især M. P. Allerups Jernstøberi, Odense, der leverede den.[66]

4) (Jf. fig. 35), 1885, over Maren Jørgensdatter, født i Bladstrup 27. okt. 1802, g.m. gårdmand Karl Rasmussen, †27. jan. 1885. Støbejernskors, 114 cm højt, med personalia i reliefversaler og på bagsiden: »Fred over dit støv«. Henstillet i tårnets mellemstokværk. Korsenderne er udført med tredobbelt hjerteform omkring en cirkulær medaljon.[67] Korsets grundform ligger meget nær nr. 3.

KILDER OG HENVISNINGER

Nedenfor er anført en oversigt over trykte og utrykte kilder og litteratur anvendt i beskrivelsen af Hjadstrup Kirke. For en oversigt over arkivalier og litteratur samt forkortelser anvendt i Odense Amt i almindelighed jf. også s. 52-54 samt 56-59. Henvisninger til Danmarks Kirker, Kbh. 1933-, er angivet som DK, efterfulgt af betegnelsen for pågældende amt; referencer inden for Odense Amt har dog kun sideangivelse.

Arkivalier. LAFyn. *Fyns bispearkiv*: Synsforretninger og andre indberetninger 1631-1703 (med uddrag af regnskaber 1631-35) (*Bispeark*. Synsforretn.); Indberetninger om kirkernes tilstand og indkomst 1664-78 (*Bispeark*. Indb. om kirkernes tilstand); Indberetninger om kirkeejere og patronatsret 1695-1786 (*Bispeark*. Kirkeejere); Korrespondance ang. Bjerge og Åsum Herreder 1812-14 (*Bispeark*. Korresp.); Visitatsprotokol 1836-96 (*Bispeark*. Visitatsprot.); Synsforretninger over kirker og præstegårde 1872-98 (*Bispeark*. Synsforretn. over kirker og præstegårde).

Odense Amtsprovstiarkiv: Korrespondance angående Lunde, Skam og Skovby Herreder 1812-13, 1836-37 (*Provstiark*. Korresp.). *Lunde og Skam Herredsprovsti*: Diverse sager 1760-1812 (*Provstiark*. Div. sager). *Lunde, Skam og Skovby herredsprovsti*: Synsprotokol 1844-1922 (*Provstiark*. Synsprot.).

Pastoratsarkiv: Embedsbog 1834-44, 1906-35 (*Pastoratsark*. Embedsbog).

Menighedsrådsarkiv: Synsprotokol 1862-1925 (*Menighedsrådsark*. Synsprot.); Forhandlingsprotokol m.m. 1909- (*Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.).

Fig. 36. Skitse af kirken i biskop Jacob Madsens visitatsbog. I LAFyn. Foto Mogens Vedsø 2011. – *Sketch of the church in Bishop Jacob Madsen's book of visitations.*

Østrupgård godsarkiv: Specifikationer over Adkomstdokument til Østrupgård 1631-1754 (Østrupgård godsark. Specifikationer); Dokumenter vedrørende Østrup og Hjadstrup kirker 1683-1920 (Østrupgård godsark. Dok. vedr. kirker).

NM. Indberetninger: J. B. Løffler 1882 (inventar); Georg N. Kristiansen 1954 (korbuekrucifiks); Mogens Larsen 1958 (istandsættelse); Mogens Larsen 1961 (altertavle); Mogens Larsen 1967 (altertavle); Jens Johansen 2006 (farvesætning).

Tegninger og opmålinger. NM. Akvarel (vinduesglas, fragmenter), 1957.

Litteratur. Orla Hylleberg Eriksen, *Dendrokronologisk undersøgelse af boreprøver fra Hjadstrup Kirke, Odense Amt,* NNU rapport nr. 35, Nationalmuseet 2018 (*Hylleberg Eriksen 2018*).

Historisk indledning ved David Burmeister, bygningsbeskrivelse ved Martin Wangsgaard Jürgensen, inventar og gravminder ved David Burmeister, heraf dog orgler ved Kristian Lumholdt. Oversættelse ved James Manley (engelsk). Latin ved Peter Zeeberg. Korrektur ved Anne Frovin. Teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedsø. Redaktionen afsluttet november 2018.

[1] *Danmarks Stednavne. Nr. 14. Odense amts bebyggelsesnavne,* udgivet af Stednavneudvalget ved John Kousgård Sørensen, Kbh. 1969, 157.
[2] *Repertorium diplomaticum regni danici mediævalis. Fortegnelse over Danmarks Breve fra Middelalderen*, Kbh. 1894-1939 (*Repert.*), 2. rk., nr. 2353 (uden dato).
[3] *Repert* (note *2*). II, 75 nr. 2424 (21. maj 1468).
[4] »Regnskabsbog over Indtægten af Landehiælpen 1524-26«, *Danske Magazin,* 4. rk. II, 1873, 50.
[5] *De ældste danske Arkivregistraturer* I-V, Kbh. 1854-1910, V, 2, 928.
[6] *Kronens Skøder paa afhændet og erhvervet Jordegods i Danmark, fra Reformationen til Nutiden,* udgivet i uddrag af Rigsarkivet, Kbh. 1892-1955 (*Kronens Skøder*), II (1648-88), 280 (15. juli 1668).
[7] *Kronens Skøder* (note 6), II (1648-88), 455 (7. sept. 1678).
[8] LAFyn. Østrupgård Godsark. Specifikationer; Holger Fr. Rørdam, »Bidrag til fynske Kirkers og Præstekalds Historie«, *Kirkehistoriske Samlinger* 4 rk., II, 1891-93, 714-5, 720; jf. også LAFyn. Østrupgårdgodsark. Dok. vedr. kirker.
[9] LAFyn. Bispeark. Synsforretn.
[10] LAFyn. *Bispeark*. Kirkeejere.
[11] *Kronens Skøder* (note 6) III (1689-1719), 742-43 (20. febr. 1719).
[12] LAFyn. *Menighedsrådsark*. Synsprot.
[13] Holger Fr. Rørdam, »Bidrag til fynske Kirkers og Præstekalds Historie« *Kirkehistoriske Samlinger,* 4 rk., 2 bd., 1891-93, 715 og 717.
[14] Jens Rasmussen og Anne Riising, *Biskop Jacob Madsens visitatsbog, 1588-1604,* Odense 1995, 113; LAFyn. *Pastoratsark*. Embedsbog.
[15] LAFyn *Pastoratsark*. Embedsbog.
[16] Erich Pontoppidan og Hans de Hoffman, *Den danske Atlas, VI,* Kbh. 1774 (*DaAtlas*), 549. Siegfred Svane, *Danske Helligkilder og Lægedomskilder*, Kbh. 1984, 131.
[17] LAFyn. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.
[18] LAFyn. *Bispeark*. Synsforretn over kirker og præstegårde; Østrupgård godsark. Dok. vedr. kirker.
[19] LAFyn. Østrupgård godsark. Dok. vedr. kirker.
[20] NM. *Korrespondancearkivet*.
[21] Den blændede syddør omtales 1883, hvor det anbefales, at den udhugges og udfyldes med kvadre, så den ikke længere kan ses. Dette skete under den efterfølgende renovering af kirken 1884-85. LAFyn. *Bispeark*. Synsforretn. over kirker og præstegårde.
[22] Lignende pyntefalse kan eksempelvis ses på korhvælvene i kirkerne i Rolfsted (s. 3807-10) og Birkende (s. 4379-80).
[23] *Hylleberg Eriksen* 2018.
[24] LAFyn. *Provstiark*. Synsprot.
[25] LAFyn. *Bispeark*. Synsforretn. over kirker og præstegårde.
[26] LAFyn. *Bispeark*. Visitatsprot.
[27] LAFyn. Østrupgård godsark. Dok. vedr. kirker; *Bispeark*. Synsforretn. over kirker og præstegårde.
[28] LAFyn. *Provstiark*. Korresp.
[29] Klokkestolen gennemgik en istandsættelse 1979. NM. Arbejdsbeskrivelse ved ingeniør Jermin Larsen (1978).
[30] *Hylleberg Eriksen* 2018. 12 prøver blev udtaget fra kirken, hvoraf ti kunne dateres. Fire prøver har bevaret splintved. Våbenhusets datering er baseret på seks prøver. Heraf har tre bevaret splintved med yngste bevarede årring dannet 1434 (prøvenr. 41440039), hvortil lægges et antal årringe, der skal kompensere for manglende splintved. Et enkelt spær, med splintved, har yngste årring o. 1582 efter tillæg af tabt ved (prøvenr. 41440049). Skibets ældste datering hviler på tre prøver uden bevaret splintved, heraf kunne alle tre dateres. Yngste bevarede årring er dannet 1578 (prøvenr. 41441039). Dateringen af den yngre gruppe tømmer over skibet er baseret på tre prøver, hvoraf én har bevaret splintved; 21 årringe. Den yngste årring er her dannet o. 1695 (prøvenr. 41441028).
[31] NM. Arbejdsbeskrivelse ved arkitekt Harald Krogsgaard (1971).
[32] NM. Arbejdsbeskrivelse ved arkitekt Ebbe Lehn Petersen (1985).
[33] LAFyn *Pastoratsark*. Embedsbog.
[34] LAFyn. *Provstiark*. Synsprot.
[35] NM. *Korrespondancearkivet* (brev fra Olaf Olsen til sognepræst N. H. Seedorff-Rasmussen, 28. sept. 1957).
[36] NM. *Beretningsarkivet*.
[37] NM. Indb. ved Jens Johansen (2006).
[38] NM. Indb ved Mogens Larsen (1958).

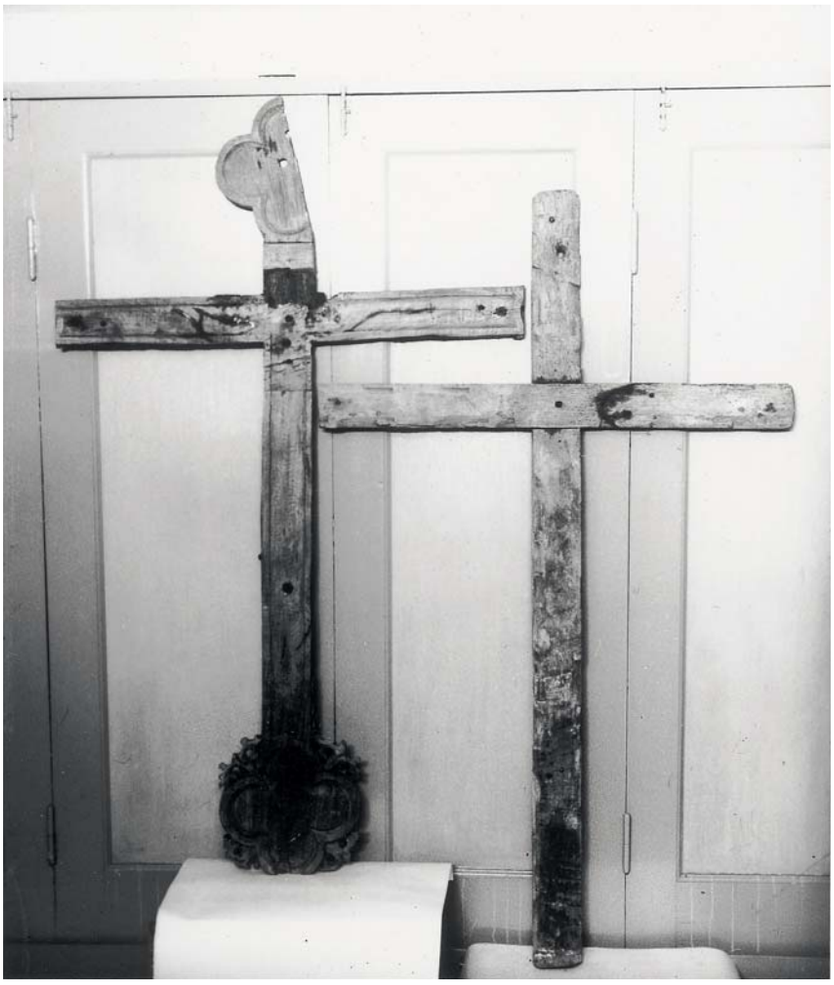

Fig. 37. Korbuekrucifiksets korstræ. Til venstre korstræet fra o. 1500, før istandsættelsen. Til højre det oprindelige korstræ (s. 5013). Foto Mogens Larsen 1954. – *Crosses from crucifix. Left, cross from c. 1500, before restoration. Right, the original cross.*

[39] LAFyn. *Pastoratsark*. Embedsbog; Østrupgård godsark. Dok. vedr. kirker; *Bispeark*. Synsforretn. over kirker og præstegårde.
[40] LAFyn. *Provstiark*. Synsprot.
[41] Jens Vellev, »Alter og alterindvielser – særligt i Odense stift«, *Fynske Minder* 1975, 25-28. Jf. også *Scriptores Rerum Danicarum medii ævi* I-IX. Udg. af Jacob Langebæk m.fl., Kbh. 1772-1878, I, 322.
[42] NM. Indb. ved Mogens Larsen (1967).
[43] LAFyn. *Topografica*. Fyn i alm. 3. Indberetninger til Jessen, Thurah og Danske Atlas 1743-1771. Uanset om årstallet, 1744, er aflæst korrekt eller ej (jf. note 44), så sætter tilstedeværelsen af en ældre bemaling spørgsmålstegn ved korrektheden af oplysningen i *DaAtlas* (note 15) VI (1774), 549, at kirkeejer Lauritz Schebye forærede kirken en »nye malet Altertavle« i 1769. Det er tilsvarende værd at bemærke, at det om hovedkirken Østrup hedder, at samme Lauritz Schebye skænkede den en ny altertavle 1769, hvilket ikke stemmer overens med dens malede årstal »1771«. Det er derfor muligt, at der er byttet rundt på oplysningerne i sognepræstens indberetning til Danske Atlas; LAFyn. *Topografica*. Fyn i alm. 3. Indberetninger til Jessen, Thurah og Danske Atlas 1743-1771.
[44] LAFyn. *Odense malerlavs arkiv*. Indskrivningsbog for drenge og svende 1704-1826, 1. juli 1743 (f. 9v); Lavsbog 1704-1852, 15. sept. 1755 (f. 19v).
[45] NM. Indb. ved Mogens Larsen (1961).
[46] Chr. A. Bøje, *Danske guld og sølv smedemærker før 1870*, Kbh. 1979-82, III, nr. 4110.

[47] NM. Indb. ved Georg N. Kristiansen (1954).
[48] M. Mackeprang, *Danmarks middelalderlige Døbefonte* Kbh. 1895, 110-11.
[49] LAFyn. *Bispeark*. Indb. om kirkernes tilstand.
[50] LAFyn. Bispeark. Synsforretn. (if. en udateret anførsel).
[51] Panelet kan knyttes til Hjadstruphimlen i kraft af både billedskærernes navne og den næsten identiske formulering af indskrifterne; på Lundepanelet lyder den: »Aar 1575 blef dette arbet gort oc star i Gvds Hand Gvd b(e)vare d(e)t fra alt som skade kant Knvd Hansen oc Rasmvs Hansen«.
[52] Vedr. Skedsmo og Norderhov, se *Norges Kirker*, hhv. Akershus, II, Oslo 1969, 172 og Buskerud, II, Oslo 1986, 141. Tingelstad (Oppland Fylke) er ikke publiceret i dette værk. Forbindelsen til de norske prædikestole er påvist af Lasse Jonas Bendtsen, Nationalmuseet. Tingelstad Kirkes prædikestol bærer indskriften »1579/ KH RH Fønbor«, hvilket bekræfter den fynsk-norske forbindelse, dels ved indskriftens eksplicitering af, at »KH« og »RH« var 'fynboer', dels ved at førstnævnte monogram er identisk med det, Knud Hansen satte på Lunde Kirkes panelværk. Navnlig Tingelstadstolens stilistiske slægtskab med Hjadstrup Kirkes lydhimmel er tilsvarende indlysende, særlig i kraft af det mandshoved, der afslutter dens underbaldakin og udformningen af søjlernes akantusværk, der svarer til lydhimlens pyntespir.
[53] NM. Indb. ved Løffler (1882).
[54] LAFyn. *Provstiark*. Korresp. samt *Pastoratsark*. Embedsbog.
[55] LAFyn. *Bispeark*. Visitatsprotokol 1588-1896; LAFyn. Østrupgård godsark. Dok. vedr. kirker.
[56] LAFyn. *Menighedsrådsark*. Synsprot. Jf. også en skitse af stolene i LAFyn. *Bygningsinsp.ark*. Sager vedr. kirkebygninger på Fyn 1915-25.
[57] LAFyn. *Menighedsark*. Synsprot.
[58] Kirkeministeriet, sagsreferat 1952. Opstillingen af orglet godkendtes af kirkesynet 1909; LAFyn. *Menighedsrådsark*. Synsprot.
[59] 1909 besluttede kirkesynet, at der måtte opsættes et orgel i den 'nederste hvælving'; LAFyn. *Menighedsrådsark*. Synsprot.
[60] F. Uldall, *Danmarks middelalderlige Kirkeklokker,* Kbh. 1906, 278-81. Foruden de fynske klokker også Tranekær Kirke (Svendborg Amt) og Fløng Kirke (*DK KbhAmt* 732)
[61] RA. *Rtk. Regnskaber 1433-1559*. Fortegnelser over indkrævede klokker 1528-29.
[62] LAFyn. *Bispeark*. Synsforretn. Ejler Brockenhuus' kalenderoptegnelser nævner, at Jacob Norbys første hustru, Inger Nielsdatter Sandberg, blev begravet i 'deres sognekirke' 18. dec. 1589, og at Jacob Norby blev begravet i 'hans sognekirke' 25. sept. 1599; Joh. Grundtvig (udg.), »Ejler Brockenhuus' historiske optegnelser«, FySaml VI, 379, 433. I begge tilfælde har udgiveren af optegnelserne, Joh. Grundtvig, anført, at der er tale om Ryslinge Kirke (Svendborg Amt). Denne identifikation må være ukorrekt, da Norby skrev sig til Uggerslevgård (Uggerslev S.) samt Gyrup (Hjadstrup Sogn). Det er formentlig med vægt på ejerskabet af førstnævnte, at *Dansk Adels Aarbog* 1906, 315 anfører, at Inger Sandberg og Jacob Norby er begravet i Uggerslev Kirke, mens Ingeborg Abildgaards begravelse af uvisse grunde anføres at være i Ryslinge.
[63] KglBibl. *Kallske Samling 377* 4°. Oplysningen i LAFyn. *pastoratsark*. Ministerialbog 1675-1742, fol. 68r for 2. febr. 1689: 'var velb. jomfru nedsat udi Hjadstrup begravelse' henviser rimeligvis til Birte Markdanner.
[64] LAFyn. *Provstiark*. Div. sager.
[65] LAFyn. *Bispeark*. Korresp.
[66] Aase Faye, *Danske Støbejernskors.* Bearbejdet og udgivet af Jan Faye, Kbh. 1988, 131 nr. 303; jf. også s. 223 (reklame for N. A. Christensens Jernstøberier, nr. 8).
[67] Denne type er ikke medtaget i *Faye 1988* (note 66).

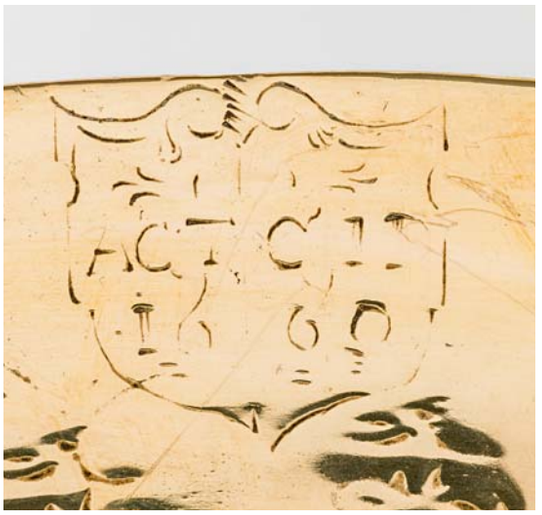

Fig. 38. Skjold med givernes initialer og årstallet 1660 på dåbsfadet (s. 5015). Foto Arnold Mikkelsen 2018. – *Escutcheon with initials of the donor and the date 1660 on the baptismal dish.*

HJADSTRUP

History. Hjadstrup is mentioned for the first time in 1404, while the parish church is mentioned in 1416 when a 'Bishop Søren' consecrated a side altar. In 1468 Bishop Magnus had Hjadstrup and Hundslund Churches annexed to the St. Canute's Chapel he had founded in St. Canute's Church, Odense (cf. p. 89). After the Reformation the churches belonged to the Crown, which in 1678 sold them and Østrup Church to Sidsel Knudsdatter Grubbe. She resold them in 1682 to Johan Didrich von Wettberg of Østrupgård, and from then on they belonged to Østrupgård.

The parish was probably annexed to Skeby for part of the of 1500s, but no later than 1588 it was an annexe to Østrup. This remained the case until 1904.

Building. The church was built as a Romanesque ashlar building which was expanded in the Late Middle Ages with a tower in the west and a porch in the north. A new porch was built in 1842 at the west gable of the tower, where a west portal was also broken through, while the existing porch from the Middle Ages was turned into a storage room. In 1885 a drastic refurbishing of the church affected more or less all parts of the building and incurred much criticism because of its comprehensive character. All of the ashlar-built facades were taken down and rebuilt with cement jointing, while all the Late Medieval parts were dressed with modern red bricks and cement jointing. On that occasion both the existing porches were demolished and a new one was built in machine-moulded brick in the neo-Gothic style outside the north door of the nave.

Furnishings. The oldest item in the church is the Romanesque font. Also preserved from the Middle Ages are a bell from the 1300s consecrated to St. Anne, a *censer and a chancel arch crucifix from the first half of the 1400s. From the 1500s come a baptismal dish made in Nuremberg, the Communion table panels from the 1570s, possibly made by the same carvers, Rasmus and Knud Hansen, who in 1575 supplied a †pulpit whose canopy is still preserved. The two altar candlesticks are also from the second half of the 1500s.

The altar plate of the church was made by Mads Jespersen Bolter, Odense, in the period around 1750. The oldest altarpiece of the church is an illusionistically painted work which was procured in 1771, and replaced a Late Medieval †altarpiece with a representation of Christ in the Winepress. The second bell of the church was cast in 1798 by Herbst, Copenhagen.

The pulpit was made in 1913 in neo-Romanesque style and functions along with Rasmus and Knud Hansen's above-mentioned canopy. The pews are from around the same time, but the present altarpiece with a painting of the Resurrection was made in 1934 by Axel Hou.

Sepulchral monuments. The church had few sepulchral monuments of antiquarian interest, first and foremost two cast iron crosses from the mid-1800s, which are stored in the tower.